

SAMMANSTÄLLNING AV ORKESTERUNDERSÖKNINGEN JANUARI 2021

Undersökningen initierades av Blåsarsymfonikerna/Musikaliska och genomfördes av Nätverket för professionell blåsmusik i Sverige i samverkan med RUM – Riksförbundet Unga Musikanter, Sveriges Orkesterförbund samt Kulturskolerådet.

**BLÅSAR
SYMFONIKERNA**

 SVERIGES ORKESTERFÖRBUND

Inledning

Under perioden 15 december 2020 till 21 januari 2021 har Nätverket för professionell blåsmusik i Sverige¹, Sveriges Orkesterförbund, RUM - Riksförbundet Unga Musikanter samt Kulturskolerådet skickat ut en digital enkät som riktar sig till landets fritidsmusicerande² orkestrar. Undersökningen genomfördes på initiativ av Blåsarsymfonikerna i Stockholm, som under en längre tid sett ett behov av att genomlysna den faktiska situationen för landets amatörmusikorkestrar, i synnerhet gällande blåsmusiken och dess utövare. I samband med *Musikens år 2021* (en del av Kungl. Musikaliska akademins 250-årsjubileum) kändes det extra viktigt att lyfta fram villkoren för, och verksamheten hos, denna omistliga del av Sveriges musikliv.

Syftet med undersökningen är att öka kunskapen om de fritidsmusicerande orkestrarna, deras organisering och eventuella behov. Detta för att se hur intresseorganisationer och förbund kan stötta det fria musiklivet, främst amatörmusiklivet. Vi önskade helt enkelt få en relevant och bred kunskapsbas för att på bästa sätt kunna främja, skydda och hjälpa till med att utveckla orkestermusikens och det fria musiklivets relevans och aktiviteter runtom i landet.

Enkäten har *inte* fokuserat på det utsatta läge som många orkestrar upplever med anledning av Covid-19. Vi har önskat att orkestrarna skulle svara utifrån hur deras verksamhet vanligtvis ser ut.

Totalt 131 fritidsmusicerande orkestrar som organiserar nästan 4 000 utövare från hela landet har svarat på enkäten, och vi är glada över det stora genomslag som den fått. I denna rapport har vi sammanställt de statistiska svaren, och även gjort en enklare analys av de längre fritextsvar som alla orkestrar har uppmanats att skicka in rörande en handfull frågor.

Vi vill rikta ett stort tack till alla som har tagit sig tid att svara på enkäten!

Noomi Hedlund, projektledare för enkäten
Verksamhetsutvecklare Musikaliska/Blåsarsymfonikerna

¹ Nätverket bildades 2016 på initiativ av Kungl. Musikaliska akademien. I nätverket ingår även Blåsarsymfonikerna, Bohuslän Big Band, Gotlandsmusiken, Göteborg Wind Orchestra, Norrbotten Big band, Östgötamusiken samt Försvarsmusiken (genom Arméns musikkår, Livgardets dragonmusikkår och Marinens musikkår).

² Med "fritidsmusicerande" avses orkestrar med musiker som inte har anställning. Exempelvis orkestrar bestående av företrädesvis amatörmusiker, frilansare och/eller elever vid musik- och/eller kulturskola.

Orkestrarnas organisering och bakgrund

För att få en uppfattning om hur de svenska fritidsmusicerande orkestrarna organiserar sig, har vi bett dem att svara på några grundläggande frågor. Detta för att få en översiktsbild av hur de finansieras och drivs, men även hur ofta de repeterar, om de har någon fast ledare/dirigent samt hur länge de har funnits. Vi anser att det är relevant att ta del av orkestrarnas bakgrund och organisering för att bättre kunna se de problem som beskrivs.

De svarande orkestrarna har olika sammansättningar, instrumentering, bakgrund, genreinriktning och storlek. Vi finner storband, musikkårer och blåsorkestrar, men också symfoniorkestrar, kammarorkestrar och salongsorkestrar liksom oktetter, akademiska orkestrar samt kultur- och musikskolor bland de svarande.

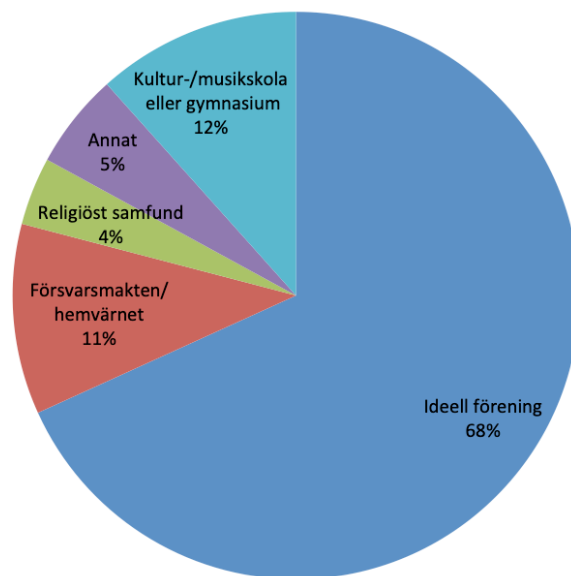

Närmare 70 % av de svarande orkestrarna drivs som ideella föreningar, vilket är den överlägset vanligaste organisationsformen. Därefter kommer orkestrar som bedrivs inom ramen för musik- och/eller kulturskolor (12 %) respektive orkestrar inom Försvarsmaktens och Hemvärnets organisationer (11 %).

I svarmaterialet kan vi utläsa att närmare 9 av 10 orkestrar (88 %) har en fast ledare/dirigent som driver repetitionsarbetet. Vi kan också utläsa att 40 % av orkestrarna har varit verksamma i mer än 70 år.

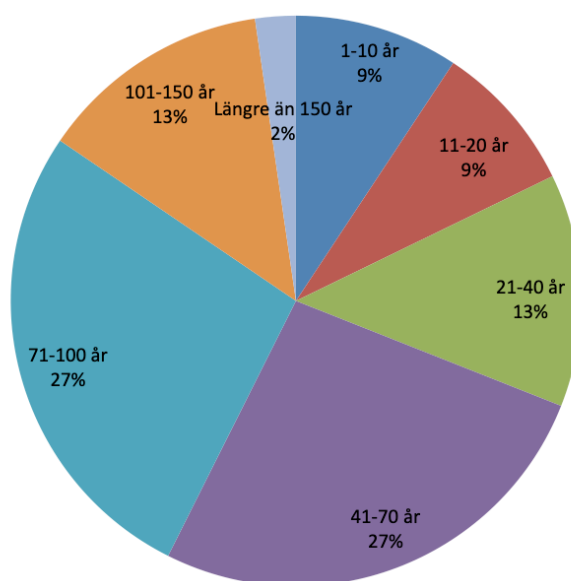
Vilken är orkestrernas organisationsform eller huvudman?

Nedan redovisas hur orkestrarna organiserar sig (angivet i %)

Hur länge har orkestern funnits?

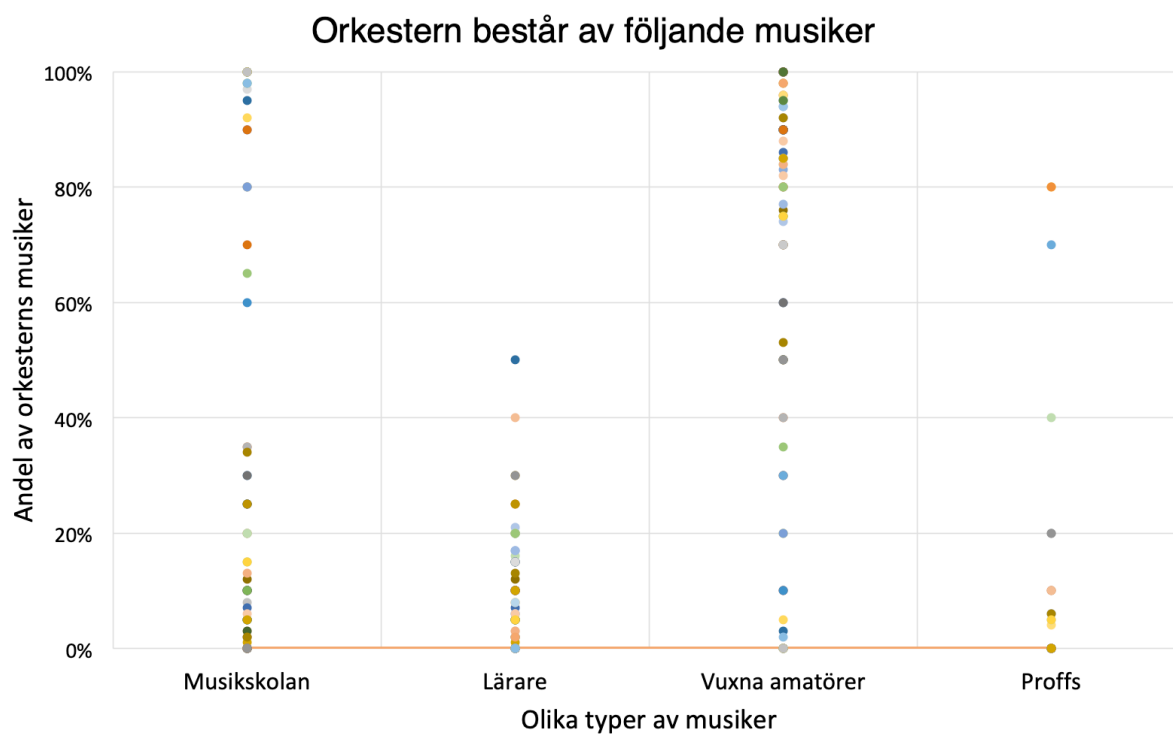
Nedan redovisas hur länge orkestrarna funnits (angivet i %)

Vi har även bitt orkestrarna att berätta, i fritextsvar, ungefär varifrån deras orkestermedlemmar har sin hemvist. Det är en komplex fråga att redovisa på ett sätt som speglar verkligheten, eftersom situationen skiljer sig markant mellan orkestrarna.

I diagrammet (nedan) utgör varje punkt ett specifikt svar från en specifik orkester. Exempelvis betyder en punkt på 20 % i kolumnen "Musikskolan" att 20 % av orkesterns medlemmar kommer från musikskolan.

Av diagrammet går att utläsa att orkestrarnas sammansättningar varierar kraftigt. Speciellt när det gäller musiker (elever) från musikskolan och vuxna amatörer har vissa orkestrar få musiker medan andra har många. Andelen musklärare är som mest 50 % av musikerna men tonvikten ligger på en lägre andel. Två av de svarande orkestrarna har en hög andel professionella musiker medan övriga har en förhållandevis låg andel.

Orkestrarnas huvudsakliga repertoar, repetitionsmönster samt konsertverksamhet

För att få en bild av orkestrarnas "vardag", konstnärliga inriktning samt publika verksamhet har vi ställt frågor kring det. Vid ett flertal av dessa frågeställningar har det varit möjligt att kryssa i flera alternativ.

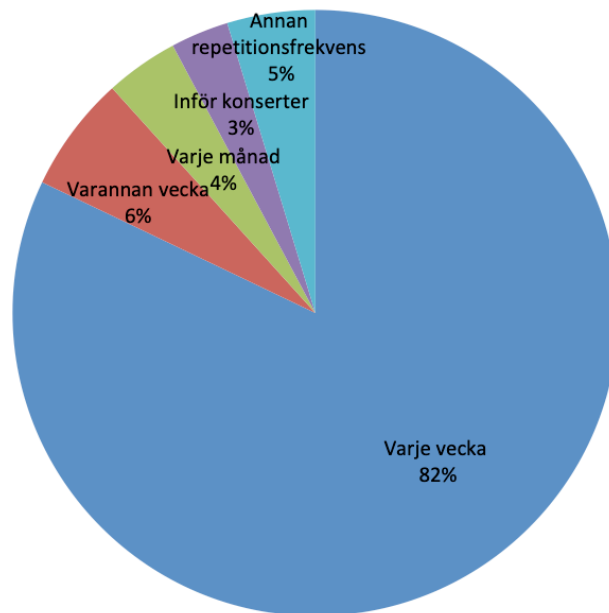
Vi kan konstatera att repertoarbredden inom de fritidsmusicerande orkestrarna är stor, och de har en spännvidd som omfattar såväl västerländsk konstmusik (för olika besättningar) som folkmusik, musikal- och filmmusik, militärmusik, konserter för barn och familjer, popmusik samt flera andra genrer och uttryck. I de övriga genrer som orkestrarna själva kunde fylla i nämns även t ex brunnsmusik, ceremonimusik, kyrkomusik, dataspelsmusik, äldre musik för mässingssextett samt musik från Balkan. Det är viktigt att poängtera att orkestrarna endast har redovisat vilken musik/vilka genrer de spelar, och inte i vilken omfattning de spelar resp. genre. Att 94 orkestrar uppger att de spelar musikal- och filmmusik betyder således inte per automatik att det är den mest spelade musiken i orkestrarna, utan endast att det utgör en del av repertoaren hos störst andel av orkestrarna.

Vi kan också se att den absoluta majoriteten av de svarande orkestrarna, 82 %, repeterar varje vecka. Intressant kuriosum i sammanhanget är att måndagar är den absolut vanligaste repetitionsdagen samt att fredagar och lördagar förefaller vara närmast fredade ur ett repetitionsperspektiv.

Ungefär hur ofta repeterar orkestern?

Nedan redovisas hur ofta orkestrarna repeterar (angivet i %)

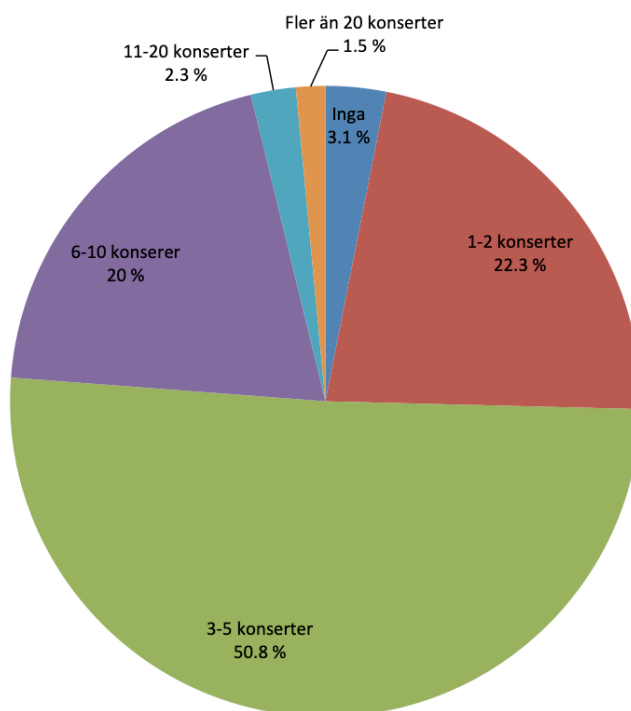
Vi har frågat hur ofta orkestrarna genomför "sittande" konserter i egen regi under ett vanligt år (bortsett från pandemiåret 2020). Det vanligaste svaret är 3-5 sådana konserter per år (50,8 % av orkestrarna svarade det). 20 % av orkestrarna svarade att de genomför 6-10 konserter per år, och 3,8 % genomför fler än 10 konserter per år (diagram finns på nästa sida).

Orkestrarna genomför, förutom "vanliga" konserter, en mängd andra konserter i olika sammanhang och under olika former. I fritextsvaren kan vi utläsa att orkestrarna medverkar i t ex festivaler, vaktparader, förstamajtåg, fester, gudstjänster, julkonserter, invigningar, tävlingar, marschkonserter, konferenser, nationaldagsfirande, idrottsevenemang, danstillfällen, militära ceremonier, kundevent, musikcaféer, promoveringsceremonier och kulturnätter.

Drygt 53 % av orkestrarna uppger dessutom att de, utöver sittande/traditionella konserter, även ger marschkonserter eller "stående" konserter. Sammantaget tyder detta på en starkt rotad tradition och vilja att nå ut med sin musik i samhället på olika sätt. Inom ramen för denna enkät har vi inte haft möjlighet att ta reda på hur ofta orkestrarna genomför konserter på uppdrag av andra, men med hänsyn till de mängder av sammanhang som orkestrarna uppger att de spelar i (se ovan) finns det anledning att tro att den externa konsertverksamheten också är ganska omfattande.

Hur många sittande konserter i egen regi gör orkestern per år?

Antal orkestrar (i %) är redovisade i resp. konsertmängdsgrupp

Vi har i enkäten ställt en fråga som handlar om samverkan med andra parter eller organisationer, rörande t ex notmaterial, instrumenthyra eller ekonomihantering. Det förvånade oss något att nästan 70 % av orkestrarna uppger att de inte samverkar med någon annan part. De som å andra sidan uppger att de har ett regelbundet samarbete med andra parter/organisationer uppger att samverkan oftast sker med olika studieförbund (främst ABF, men även Sensus, Studieförbundet Vuxenskolan samt Bilda).

En handfull orkestrar uppger också att de samarbetar med den lokala kultur- och/eller musikskolan (detta gäller de orkestrar som inte bedrivs i kultur- och/eller musikskolan egen regi) och med andra lokala orkestrar.

Finansiering

En fråga i enkäten handlar om hur verksamheterna finansieras. Det krävs en mer omfattande undersökning för att detaljerat kartlägga de fritidsmusicerande orkestrarnas finansiering (framför allt hur intäktsposterna fördelar sig), men det kändes viktigt att få en övergripande bild av de intäkter och bidrag som orkestrarna erhåller.

Det är viktigt att poängtera att orkestrarna i denna fråga endast har redovisat varifrån de får sina intäkter, och inte i den procentuella finansiering som erhålles från varje finansör. Att 65 % av orkestrarna t ex orkestrar uppger att de få intäkter från gager, betyder

betyder således inte per automatik att det är den största inkomstkällan, utan endast att det utgör en - av flera - olika intäktskällor bland störst andel av orkestrarna.

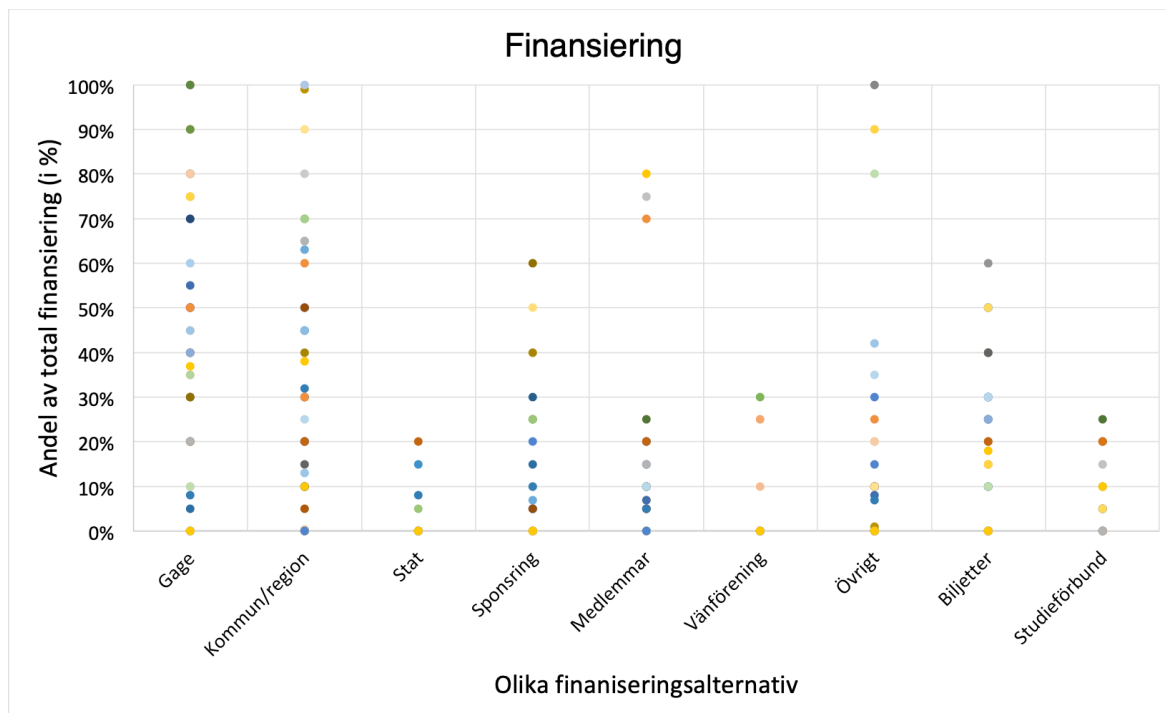
Orkestrarna har även i fritext, genom procentangivelser, fått svara på ungefär hur intäkterna fördelas. 58 orkestrar har valt att redovisa hur intäkterna ser ut, och i diagrammet (på nästa sida) visar varje punkt i diagrammet hur stor/viktig varje inkomstkategori är för orkestern. Varje orkester representeras av en egen färg. Exempelvis innebär en punkt högt på y-axeln att en stor del av intäkterna kommer från aktuell kategori.

Betydelsen av konsertgager varierar kraftigt mellan orkestrarna. För vissa orkestrar utgör gagerna en stor del av intäkterna, för andra utgör gagerna en högst marginell del av intäkterna. På samma sätt förhåller det sig med bidrag från kommuner och regioner.

På liknande sätt varierar även betydelsen av sponsring och biljettförsäljning. Generellt är dock betydelse av sponsring och biljettförsäljning lägre än för kategorierna som nämns ovan.

Intäkter från medlemsavgifter utgör för majoriteten av orkestrarna endast en liten andel av de totala intäkterna. För ett mindre antal orkestrar är dock medlemsintäkter en viktig finansieringskälla. Betydelsen av statliga bidrag, och bidrag från studieförbund samt intäkter från vänföreningar, är generellt låg.

I kategorin "övrigt" återfinns intäkter som t ex privata donationer, fikaförsäljning och lotterier. Som framgår av diagrammet är de övriga intäkterna av stor betydelse för ett fåtal orkestrar, men förhållandevis liten för den stora majoriteten.

Nyrekrytering samt andra utmaningar

Vi har bitt orkestrarna att i fritext berätta mer om vad de upplever är deras största utmaningar för att utvecklas och, i vissa fall, överleva. Det som framträder med stark tydlighet är att en majoritet av orkestrarna upplever att deras största problem är nyrekryteringen och återväxten av musiker/medlemmar. Orkestrarna förmedlar att det framför allt föreligger stora problem med att rekrytera blåsmusiker (vilket även tydligt framkommer i nedanstående diagram). Bilden som framträder är att återväxten, inte minst elevunderlaget hos kultur- och musikskolorna, är kraftigt hotad och att den naturliga rekryteringsbas som tidigare fanns för landets fritidsmusicerande orkestrar nu är kraftigt försvagad. Många orkestrar refererar just till nedlagda eller krympande musikskolor som den största anledningen till att återväxten har stagnerat. Även synligheten (i media, på internet etc) för orkesterinstrument generellt, men blåsinstrument i synnerhet, lyfts fram av ett flertal orkestrar. Intryck skapar intresse och engagemang, och det finns inte längre någon stark representation eller synlighet för denna typ av musikutövande. Den bristande synligheten av, och kunskapen om, orkesterinstrument gör även att elevunderlagen hos kultur- och/eller musikskolorna stadigt minskar, vilket i sin tur minskar efterfrågan på instrumentallärare.

En av orkestrarna formulerar problematiken på detta sätt:

Intresse skapas av intryck. De flesta intrycken i samhället står media för. Där syns inte den typ av verksamhet vi håller på med. Vi har därmed ett konstant underläge i att få människor att upptäcka och förstå vad det vi håller på med handlar om, och att därifrån sedan få dem att bli intresserade av vår verksamhet. Detta påverkar rekryteringsarbete av elever, publik mm. Jag har varit med så många gånger när föräldrar till elever kommer på

första konserten för att se sitt barn medverka och sedan säger att de inte hade någon aning om att det var detta vi gjorde. Och då har de fått en positiv aha-upplevelse av vad vi erbjuder på en konsert. Men de som inte går dit av "plikt" mot sitt barn kommer inte upptäcka vad det är vi erbjuder.

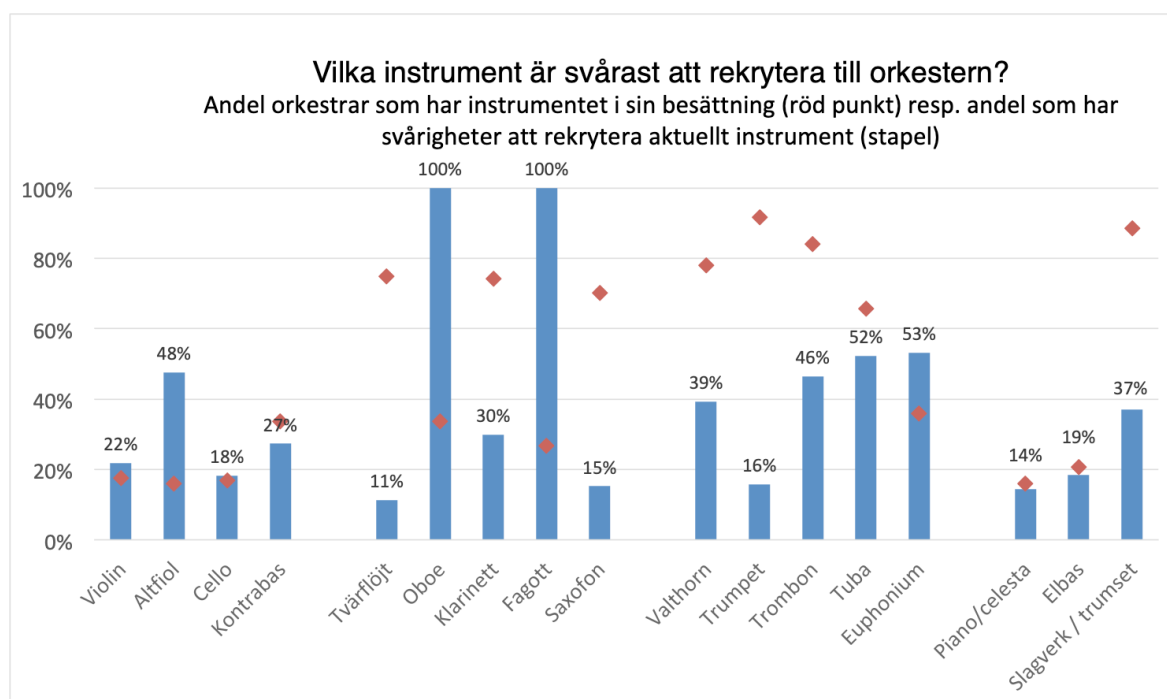
Orkestrarna har ombetts att svara på vilka instrument som är svårast att rekrytera. Det är främst de traditionella blåsinstrumenten som hotas, men även t ex kontrabas och altfiol börjar framstå som mer hotade än tidigare.

Punkterna i diagrammet (nedan) visar hur stor andel av orkestrarna i undersökningen som har aktuellt instrument i sin besättning. Staplarna visar hur många av dessa som ser utmaningar i att rekrytera nämnda instrument. Exempelvis är det relativt få orkestrar som uppger att de har oboe och fagott i besättningen (runt 30 %). Samtliga av de orkestrar som har/vill ha dessa instrument i sin besättning anger dock att det är svårt att rekrytera oboe och fagott.

Nästan 80 % av orkestrarna uppger att de har tvärflöjt i besättningen men endast 11 % av dess uppger att det är svårt att rekrytera flöjtister.

I diagrammet har vi avsiktligt utelämnat instrument med liten förekomst bland svarande orkestrar. Vi har även utelämnat svar där endast ett fåtal orkestrarna har svårt att rekrytera specialinstrument, t ex harpa.

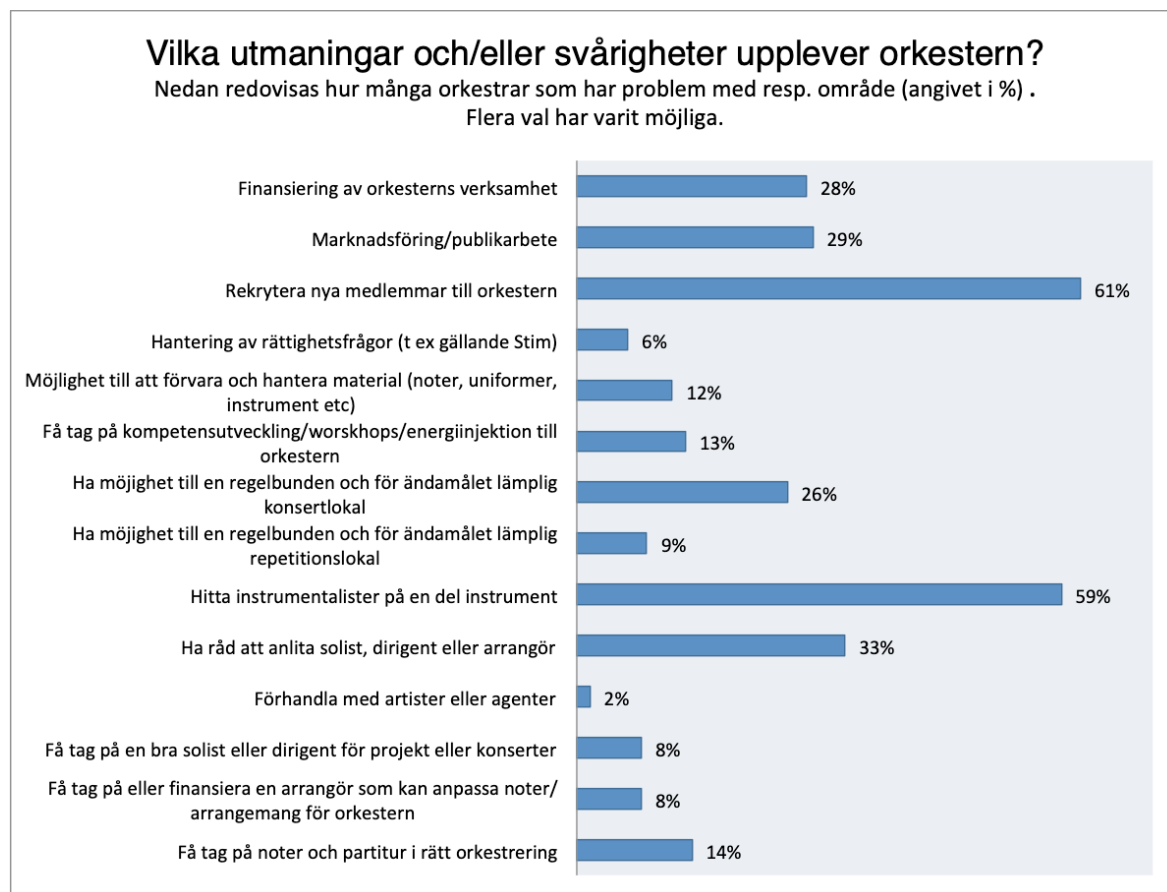
I nedanstående diagram kan man bl.a. se att traditionella blåsorkesterinstrument är hotade. Dessa instrument är givetvis viktiga även i många andra orkestersammansättningar (såsom kammarorkestrar, symfoniorkestrar etc). Det är alltså inte endast blåsorkestrarnas fortlevnad och utveckling som hotas av instrumentbristen, utan även de flesta andra orkesterformer.

När orkestrarna i fritext ombeds att berätta vad de främst önskar hjälp med från bl. a. det professionella musiklivet, återkommer även där rekryteringen som den mest angelägna och högst prioriterade frågan. Även samverkan med det professionella musiklivet efterfrågas, inte minst gällande inspirationen (via gästdirigenter, inspiratörer som medverkar på enstaka rep etc.), men även gällande notmaterial, kompetensutveckling, programläggning, instrumentfrossor etc.

Även lokalfrågor och finansiering lyfts fram som utmaningar, och flera orkestrar beskriver att det blir allt svårare att hitta rep- och konsertlokaler som de har råd med. Allt fler lokala och regionala kultur- och konserthus erbjuder endast konsertlokaler till marknadshyra, vilket ofta ligger långt över vad fritidsmusicerande orkestrar har råd med. Lokalfrågorna rör även förvaring av noter och instrument, och ett flertal orkestrar upplever även logistiska problem då deras upptagningsområde sträcker sig över stora geografiska områden (främst i norra Sverige och i inlandet), vilket medför stora merkostnader.

En del orkestrar upplever att det är svårt att få kommunalt och regionalt stöd för sin verksamhet. De orkestrar som har lokalt stöd upplever generellt färre problem än andra orkestrar, eftersom de genom det lokala stödet kan få hjälp med ekonomi, marknadsföring, repetitionslokaler, samarbete med kultur- och/eller musikskola, speluppdrag etc. Det kan vara värt att framhålla att fritidsmusicerande orkestrar, som oftast inte anses höra till det professionella musiklivet, inte har någon möjlighet att uppbära statligt stöd för sin verksamhet (annat än indirekt via t ex kultursamverkansmodellen, vilket kräver att regionen involverar orkestern i arbetet).

Sammanfattning

Vi är medvetna om att undersökningen, trots det stora gensvaret, inte kan ge en komplett bild av situationen i landet. Vissa regioner har många svarande orkestrar, medan andra har endast ett fåtal. Trots detta anser vi att man kan utläsa en del tydliga omständigheter, förutsättningar och utmaningar hos de svarande orkestrarna som sannolikt går att applicera på de fritidsmusicerande orkestrarnas situation i stort.

Sammanfattningsvis framkommer det att en absolut majoritet av orkestrarna bedriver kontinuerlig och långsiktig verksamhet gällande såväl repetitioner och konserter, samt att de framträder inom en mängd olika sammanhang i publika miljöer. De har sammantaget en stor repertoarbredd och variation i besättning/instrumentation.

Vi kan se att de svarande orkestrarna målar upp en bild av stora utmaningar. Även om situationen varierar mellan olika orkestrar, är det en överväldigande majoritet som uttrycker oro för sina respektive verksamheters möjligheter att utvecklas, och inte minst finnas kvar, i framtiden. Orkestrar med anor som sträcker sig över hundra år tillbaka i tiden upplever svårigheter som de inte har känt av tidigare, och ett flertal orkestrar minskar stadigt i storlek och verksamhetsmässigt som en följd av ett flertal utmaningar.

Den största utmaningen är rekrytering av nya musiker, och blåsmusikinstrumenten förefaller vara särskilt utsatta. Den här undersökningen har i högre grad besvarats av orkestrar med blåsinstrument än stråkinstrument. Det statistiska underlaget gällande orkestrar med stråk är därför litet. Men även med detta i beaktande framstår blåsinstrumenten som särskilt utsatta. Man kan även se att t ex altviolaster är svåra att rekrytera (48 % av de orkestrar som har/vill ha altviolaster har problem med rekryteringen).

Frågan om ekonomiskt stöd är något som många orkestrar efterfrågar i flera av fritextsvaren i undersökningen, och det framträder en bild av att många orkestrar kämpar med ekonomi och finansieringsmodeller. En del orkestrar uppger att de får minskade kommunala och regionala bidrag, och att det blir allt svårare att hitta repetitions- och konsertlokaler till överkomliga priser. Många konsert- och kulturhus i landet erbjuder endast marknadsmässiga priser, vilket fritidsmusicerande orkestrar inte har ekonomisk möjlighet att kunna betala.

En tredjedel av orkestrarna har svårt att ha råd att anlita extern dirigent, arrangör och/eller solist, och även här efterfrågas samverkan med det professionella musiklivet. Nästan en tredjedel har också problem med marknadsföring och publikarbete. En stor del av publiken uppges bestå av äldre människor som mestadels nås genom traditionella mediekanaler (såsom tryckt dagspress) och dessa annonseringssätt är både kostsamma och inte alltid effektiva. Här finns det sannolikt en utvecklingspotential, och kanske skulle fortbildning i digital marknadsföring kunna göra skillnad.

Det efterfrågas också mer samarbete med det professionella musiklivet, något som är viktigt inte minst gällande förebilder, kompetensutveckling, inspiration och samarbeten. Ingen orkester kan vara verksam i ett konstnärligt vakuum; alla behöver inspiration och

ett inflöde av idéer för att kunna utvecklas och bibehålla medlemmar och spelglädje. Även här är samarbete med lokala aktörer, såsom kultur- och/eller musikskolor, viktigt.

Nyrekryteringen är en utmaning som har funnits en längre tid, men som verkar ha förvärrats det sista decenniet (vilket framgår av orkestrarnas fritextsvar). Den främsta anledningen till den förvärrande situationen uppges vara minskad eller helt inställd verksamhet på lokala kultur- och/eller musikskolor, vilket orkestrarna uppger beror på ett flertal faktorer (t ex politiskt ointresse, ekonomi, bristande synlighet för orkesterinstrument, konkurrens eller bristande samverkan). Även nivån på främst kultur- och/eller musikskolorna lyfts fram, och en orkester uttrycker det på detta sätt:

Största utmaningen är rekrytering av musiker. Återväxten från Kulturskolorna är sviktande, både vad gäller val av instrument samt nivån på kunskap!

Hos flera orkestrar efterfrågas det att deras situation, och frågan om ett levande orkestersverige, prioriteras hos beslutsfattare. Detta är också en fråga som äger relevans för våra professionella orkestrar och institutioner, eftersom en hög spetskompetens kräver en bred och levande bas av utövare. I förlängningen handlar det också om huruvida vi framgent vill ha en rik och varierad orkesterverksamhet runtom i landet.

Stockholm
8 februari 2021

Kontakt vid frågor och för mer information:
Noomi Hedlund, verksamhetsutvecklare Musikaliska/Blåsarsymfonikerna
Mail: noomi.hedlund@musikaliska.se
Tfn: 070-456 69 57

Elenor Wolgers, marknadschef Musikaliska/Blåsarsymfonikerna
Mail: elenor.wolgers@musikaliska.se
Tfn: 073-962 95 00